

بر اساس داده‌های پیمایش‌های مصرف فرهنگی و طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار، سرانه مطالعه در ایران بین سال‌های مختلف، عددی بین ۱۵ تا ۱۶:۳۶ دقیقه در روز بیان شده است

نشخوار توهم

نویس بهنود
دبیر تحریریه



هوش مصنوعی وقتی یک آنالیز ساده انجام می‌دهد، محتواهایی که رفته‌ایم به سراغش را مرتب برای ما تکرار و تکرار می‌کند و این طور می‌شود که در دام توهمات که خود منتقد آن هستیم گرفتار می‌مانیم و دست از گوشی و حتی تلاش مکرر برای استفاده از VPN و وصل شدن به اینستاگرام را هر روز و هر روز تکرار می‌کنیم

چندی پیش در اینستاگرام، پیامی بارگزاری کردم که به محتواهای دروغ، بزرگ‌های ساختگی و تقلبی و توهمات روشنفکری معترض بود و این همه من در آوردی‌های بی‌اساس را زیر سؤال می‌برد. در پاسخ چند نفر ابراز همدردی کرده بودند که بله اینستاگرام شده است چنین و چنان و هر زمانی که می‌خواهی به سراغش بروی دچار بدبینی، یأس و افسردگی می‌شوی. واقعیتی که غیرقابل انکار است و با این وجود مرکز آمار ایران می‌گوید سیری کردن زمان در شبکه‌های اجتماعی روی یک نمودار صعودی ایستاده و در مقابل مطالعه کتاب و روزنامه روی نمودار نزولی. هر چند از محتواهای فاقد کاربرد در اینستاگرام همدلی شنیده شود اما ابتلا به نشخوار چنین محتواهایی یکی از معضلات جدی در رژیم مصرف رسانه است. موضوعی که سن و سال هم ندارد. از آن طرف هوش مصنوعی وقتی یک آنالیز ساده انجام می‌دهد، محتواهایی که رفته‌ایم به سراغش را مرتب برای ما تکرار و تکرار می‌کند و این طور می‌شود که در دام توهمات که خود منتقد آن هستیم گرفتار می‌مانیم و دست از گوشی و حتی تلاش مکرر برای استفاده از VPN و وصل شدن به اینستاگرام را هر روز و هر روز تکرار می‌کنیم. یکی از این توهمات لایک کردن محتوایی از زندگی و شخصیت افراد است که در دروغ بودن آن اطمینان داریم. گویی دور رقابتی است و باید همه در آن شرکت کنند و همه برای دریافت پاسخ با یکدیگر بجنگند. در واقع می‌توان گفت هیچ نهادی به صورت مستمر و با برنامه مشخص برای آموزش عمومی انتخاب بهترین رژیم مصرف رسانه‌ای اقدامی نکرده است. برخی معتقد به حذف صورت مسأله و فیلتر کلی هستند و برخی معتقدند باید این مسیر را طی کرد اما آگاهانه. اما این سؤال جدی که آموزش باید از کدام سن و از کجا آغاز شود و در حال حاضر نیز تکلیف کاربران حریص محتواهای به درد نخور چیست، پاسخی ندارد. نتیجه این می‌شود که روابط به درد نخور در شبکه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد و افراد دچار خودکم‌بینی، انزوا و افسردگی و اضطراب و وسواس فکری می‌شوند. نسل‌های بعدی بی‌شک آگاه‌تر نسبت به مصرف رسانه اقدام خواهند کرد اما تبعات این هیجان در مصرف رانیز متحمل خواهند شد.

ایرانی‌ها کدام می‌خوانند

ملاحظه می‌شود که با وجود اینکه آمار افراد اهل مطالعه در ایران، متوسط ارزیابی می‌شود، اما سرانه مطالعه کتاب (۱۶ دقیقه در شبانه روز) بنا به دلایل متعدد بسیار پایین است. اگر این رقم را با ارقامی که در سال ۲۰۲۱ توسط استاتیسسا (شرکت آلمانی داده‌های بازار و مصرف‌کننده) ارائه شده است مقایسه کنیم، باید گفت که وضعیت مطالعه در ایران تا رسیدن به کشورهای با سرانه مطالعه بالا در جهان بسیار فاصله دارد.

روزانه ۳ دقیقه روزنامه می‌خوانیم

نه تنها مطالعه کتاب رقم پایینی را نشان می‌دهد در مطالعه روزنامه نیز مرکز آمار ایران بر اساس نتایج طرح آمارگیری از فرهنگ رفتاری خانوار در سال ۱۳۹۹، میزان مطالعه را یک ساعت و ۲۳ دقیقه در ماه و به عبارتی حدود ۳ دقیقه در روز اعلام کرده است. میزان مطالعه نشریه نیز ۲۳ دقیقه در ماه اعلام شده است. این در حالی است که این آمار برای جمعیت ۱۵ سال و بیشتر باسواد کشور اعلام می‌شود و با احتساب تمامی جمعیت کشور، بخش قابل توجهی از مردم میزان مطالعه پایینی دارند.

از سویی در جوامع پیشرفته کسب دانش عمیق‌تر و یادگیری تحلیل مسأله از طریق مطالعه کتاب و روزنامه‌ها فرهنگ سازی شده است. حجم قابل توجه تولید محتوا در روزنامه‌ها در شرایطی است که با فقر مطالعاتی، عمق دانش عمومی رو به کاهش بوده و دیگر تعداد افرادی که با مطالعه

دقیق و عمیق نسبت به موضوعی اشرافیت دارند، روز به روز کم و کمتر می‌شود.



تعداد قابل توجه رسانه‌های فعال در کشور به استناد آمار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

میانگین سرانه مطالعه کتاب (غیردرسی) در میان جمعیت اهل مطالعه (در میان ۴۶,۶ درصد جامعه)، حدود ۳۲ دقیقه در شبانه روز بوده است. بنابراین آمار مورد اشاره در مورد سرانه مطالعه «افراد اهل مطالعه» در جامعه صادق است و نه همه افراد جامعه. بر اساس داده‌های پیمایش‌های مصرف فرهنگی و طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار، سرانه مطالعه در ایران بین سال‌های مختلف، عددی بین ۱۵ تا ۱۶:۳۶ دقیقه در روز بیان شده است.

در طرح آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار در سال ۱۳۹۹ (مرکز آمار ایران)، سرانه مطالعه افراد ۱۵ ساله و بیشتر باسواد در ماه به‌طور متوسط ۸ ساعت و ۱۸ دقیقه برآورد شد که ۱۶ دقیقه و ۳۶ ثانیه در روز است. از این مقدار ۶ ساعت و ۳۲ دقیقه سرانه مطالعه کتاب غیردرسی، یک ساعت و ۲۳ دقیقه سرانه مطالعه روزنامه و ۲۳ دقیقه سرانه مطالعه نشریات بوده است.

با وجود تعدد رسانه‌های چاپی و بر خط و حجم قابل توجهی از انتشار سالانه کتاب میزان مطالعه در ایران عدد قابل توجهی را نشان نمی‌دهد.

بر اساس گزارش مرکز رصد فرهنگی کشور، داده‌های پیمایش‌های ملی مصرف کالاهای فرهنگی (پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات) و طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار (مرکز آمار ایران) ایرانی‌ها حتی منابع در دسترس را نیز به ندرت مطالعه می‌کنند. در این پیمایش‌ها از افراد پرسیده شده: «آیا به‌طور کلی کتاب مطالعه می‌کنند یا خیر؟» در سال ۱۳۷۹ این عدد ۴۳,۱ درصد بوده است و در سال ۱۳۸۲، ۵۰ درصد و در سال ۱۳۹۸ این رقم ۴۶,۶ درصد بوده است. البته در سال ۱۳۷۸ و ۱۳۸۲، ملاک این پرسش خانوار بوده است (از اعضای خانواده شما کسی هم مطالعه می‌کند؟). البته در پیمایش مورد اشاره، کتاب‌های ادعیه کسر شده است و این عدد به دست آمده است و با اضافه کردن کتاب‌های درسی و مذهبی، آمار به ۶۵ درصد در سال ۱۴۰۱ می‌رسد که با ارقام مرکز آمار همگرای دارد. در طرح‌های آمارگیری فعالیت‌های فرهنگی خانوار (مرکز آمار ایران)، میانگین «جمعیت اهل مطالعه» در ایران این گونه بوده است: ۵۲,۷ درصد در سال ۱۳۹۳؛ ۶۸ درصد در سال ۱۳۹۴ (در نقاط شهری)، ۵۸,۲ درصد در سال ۱۳۹۶ و ۶۲,۹ درصد در سال ۱۳۹۹.

سرانه مطالعه ایرانیان

اهل مطالعه بودن فرد و یا خانواده فرد، به معنی میزان «سرانه مطالعه» نیست. عام‌ترین تعریف از سرانه مطالعه، میانگین مدت زمان مطالعه یک نفر در یک شبانه‌روز است. در مورد سرانه مطالعه، آمار ۳۲ دقیقه در شبانه‌روز در میان «افراد اهل مطالعه» صادق است. در سال ۱۳۹۸، طبق پیمایش موج سوم مصرف کالاهای فرهنگی، میانگین مطالعه کتاب (غیردرسی) در جمعیت نمونه، حدود ۱۳ دقیقه در شبانه‌روز بوده است اما

